

עטרת שלוש

פרשת במדבר

חג השבועות

ג' סיון תשפ"א

שנה ט"ז גליון תשס"א

קול קאמרנא 0747962080

עלון שבועי שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק • בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א • עיה"ק ירושלים ת"ו

עטרת ראשנו

דברי תורה מכ"ק אדמו"ר שליט"א

יומא דהילולא קדישא של מרן אור ישראל הבעש"ט הקדוש זיע"א

היום בחג השבועות ו' סיון הוא יומא דהילולא קדישא של מרן אור ישראל הבעש"ט הקדוש זיע"א, שהנחיל לנו את דרך החסידות העולה בית אל, והשאיר לנו את היסודות של דרך החסידות בדברי תורתו המובאים בספרי תלמידיו הקדושים ובעיקר בספרו של הכהן הגדול מאחיו התולדות יעקב יוסף ועוד, ומתבארים היטיב בספריו הקדושים של אא"ז רביה"ק רבי יצחק יהודה יחיאל מקאמרנא זיע"א.

בכל אות ואות יש עולמות נשמות ואלהות

והנה אחד מהיסודות הגדולים כתב באגרת הידוע מה ששלח לארץ ישראל לגיסו הגה"ק רבי גרשון מקיטוב זצוק"ל, המובא בסוף ספרה"ק בן פורת יוסף (בעש"ט עה"ת עמוד התפלה אות י), וז"ל: בעת תפלתך ולימודך, וכל דיבור ודיבור, ומוצא שפתך תכוין לייחד שם, כי בכל אות ואות יש עולמות נשמות ואלהות, ועולים ומתקשרים ומייחדים זה עם זה, ואחר כך מתקשרים ומתייחדים האותיות ונעשים תיבה, ומתייחדים יחוד אמיתי באלהות, ותכלול נשמתך עמהם בכל בחינה ובחינה מהנ"ל, ומתייחדים כל העולמות כאחד ועולים, ונעשים שמחה ותענוג גדול לאין שיעור עיי"ש.

בחג השבועות נשלם המוחין כח"ב לו"ן

והביאור בזה יש לומר, בהקדים לבאר הענין של חג השבועות, דאיתא בשער הכוונות בדרושי ספירת העומר, שאחד מהכוונות של ז' שבועות מספירת העומר, הוא לתקן ה' ספירות התחתונות חג"ת נהיים של ז"א, ובחג השבועות נשלם המוחין כח"ב לו"א, וכן המלכות נשלמת בכל קומתה עד הכתר, ואז הם מזדווגים יחד בתפילת מוסף עיי"ש.

בקבלת התורה הוא גמר התיקון של חטא אדה"ר וקיסרוג הלבנה

והביאור בזה, דהנה בקבלת התורה הוא גמר התיקון של חטא אדה"ר, דהרי אמרו חז"ל (שבת קמז) "ישראל שעמדו על הר סיני פסקו וזהמקו מנייהו מחטא אדה"ר". והנה משמע ממרן האריז"ל (עץ חיים שער לו פ"ב) ששורש החטא של אדה"ר בא מקיסרוג הלבנה, שאמרה לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לך ומועטי את עצמך (חולין ס). שנשתלקו ט' ספירות שלה העליונים, והיא נשארת נקודה מעוטה, ואילו לא חטא אדם הראשון היה מעורר מ"ג באותו שבת הראשון, ועל ידי זה היו מזדווגין ז"נ פנים בפנים, בבחינת יותר עליונה שבכולם, שישתמשו שניה בכתר אחד ופנים בפנים, אשר אין הגדלה גדולה מזה, וכאשר חטא אדם הראשון יום ו' חזרה ונשארה בבחינת נקודה לבד עיי"ש.

שני כתרם מרמז לו"ן שגדלו עד הכתר

ולכן ביום חג השבועות שאז הוא הזמן של תיקון חטא אדה"ר נתקן גם כן הקיסרוג של הלבנה, ונעשה ביום הזה הזווג של ז"ן בכל קומתם בשלימות, עד ששניהם מושגמים בכתר אחד, וזהו הסוד מה שאמרו חז"ל (שבת פח) דרש רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו שני כתרם, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, היינו אחד כנגד ז"א ואחד כנגד המלכות, ששניהם הגדילו והשיגו עד הכתר.

ביאור בארבעה פרקים העולם נדון וכו' בעצרת על פרות האילן

ובזה נבוא לפרש דברי המשנה במסכת ראש השנה (פ"א מ"ב) בארבעה פרקים העולם נדון וכו', בעצרת על פרות האילן. דהנה המשנה הראשונה ארבעה ראשי שנים הם וכו' כבר ביארנו כמה פעמים עפ"י מרן האריז"ל שמדבר מתיקון המלכות, והמשנה השניה יש לפרש על תיקון הז"א, שהוא בחינת עולם שנברא בששת ימי הבנין שהם ו"ק דז"א כידוע. ועל זה אומרת המשנה 'בעצרת על פרות האילן' היינו עצרת בגי' כתר חכמה בינה, לזמן שבחג השבועות נמשכין המוחין כח"ב לו"ן כנ"ל. פרו"ת בגי' ד' הו"ת במילוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ו, וג' אה"ה במילוי קס"א קנ"א קמ"ג, שמרמז שבינים הזה נשלמת כל הצלם לו"ן, ועי"ז נעשה הזווג של ז"ן בשלימות, וזהו האילן בגי' יחוד הו"ה אדני"י.

ביאור בכל אות ואות יש עולמות נשמות ואלהות

ולפי כל זה יש לפרש דבריו הקדושים של מרן הבעש"ט הקדוש זיע"א, וכל דיבור ודיבור, ומוצא שפתך תכוין לייחד שם, כי בכל אות ואות יש עולמות נשמות ואלהות. היינו 'עולמות' הוא בחינת ז"א כנ"ל. 'ונשמות' הוא בחינת בינה, בסוד הכתוב (איוב לב ח) 'נשמת שדי תבינים'. 'ואלהות' הוא בחינת כתר חכמה, כי מחכמה שהוא עולם אצילות ולמעלה הוא בחינת איהו וגרמוי חד בהון כולו אלהות, כמבואר ממרן האריז"ל (עץ חיים שער מז פ"ב) עיי"ש. היינו שבכל אות ואות שהוא בחינת המלכות (עץ חיים ש"ה פ"ו), צריך לכיון לייחד עם עולמות שהוא ז"א, ע"י המשכת המוחין כח"ב שהם 'נשמות ואלהות'. ועי"ז נעשים שמחה ותענוג גדול לאין שיעור והבן מאוד.

ברכת הקודש

יעזור השי"ת שנזכה לקבלת התורה באהבה, ונהיה אנחנו וצאצאנו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, ונזכה ליחוד השלם ולגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

שו"ת חג השבועות תשפ"ד

שיחת הכנה לקראת חג השבועות תשפ"ד
לכלל אברכי רשת הכוללים 'קול יעקב' קאמרנא
טעם שכפה עליהם הר כגיגית

אמרו חז"ל הקדושים במסכתא דשבת (פח) 'ותיצבו תחתית ההר' (שמות יז יז), א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ובתוספות ד"ה כפה עליהן הר כגיגית הקשו ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע, וא"כ למה היו צריכין לכופו, ותירצו שמוא היו חורגים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתו, ולכן היו צריכים לקבל שוב התורה בדרך של 'כפה עליהם הר כגיגית'.

כלל ישראל קיבלו התורה גם במצבים של מסירות נפש
ונראה לתרץ קושיה התוספות באופן אחר, שכשאמרו ישראל 'נעשה ונשמע' אי קיבלו את התורה רק באופן ומוצנ שיהיה נוח להם לקיים את התורה, ולזה יורה הלשון 'נעשה ונשמע', אמנם לא קיבלו עליהם לקיים את התורה גם במצבים של מסירות נפש. אכן כשכפה עליהם הר כגיגית הראה להם הקב"ה שצריכים לקבל את התורה ולקיימה במסירות נפש בכל מצב וזמן.

והנה בהמשך הגמרא (שם) אמר רבא אפ"כ הדור קבלו בימי אחרשורש דכתיב (אסתר ט כז) 'קימו וקבלו היהודים' קיימו מה שקיבלו כבר. וברשי"י 'בימי אחרשורש' מאהבת הגם שנעשה להם. והיינו שאז קיבלו את התורה בבחינת אהבה, וא"כ אי אפשר לומר עוד 'מכאן מודעה רבה לאורייתא', כי הדור קיבלו מאהבה, והוצא מזה, שבתחילה קיבלו ישראל את התורה בבחינת יראה, ואחר כך הדור קיבלו את התורה בבחינת אהבה.

כשהגשמייות כדבעי גם הרוחניות כדבעי

והנה כפורים שהוא קבלת התורה מאהבה מצנין שיש ענין להרבות בסעודות במאכל ובמשותה, וגם לגבי חג השבועות מצנין בגמרא (פסחים סח) דהכל מודים דבעינן נמי לכם, והיינו שצריך לקחת את כל הגשמייות לרוחניות, כי כשהגשמייות כדבעי אי גם התורה שלומד הוא כדבעי.

ושמעתיה פעם לפרש הפסוק 'יששכר חמור גרם' (בראשית מט יד) שיישכר' הוא התורה, 'חמור גרם' שהחמירות גורם שהתורה יהיה כדבעי, וזבולון הרי סיפק כל צורכו ליששכר כדי שיוכל לעסוק בתורה בהרחבת הדעת.

בכל שנה יש קבלת התורה מחדש

והנה תכלית ענין חג מתן תורתנו שכל אחד מקבל על עצמו לקיים את כל דברי התורה וללמוד ולהגות בה, ובהו יהיה לו עליה והבנה תורה בתורה, וכל אחד צריך שייציר בדעתו איך שהוא עומד במעמד הר סיני ומקבל שוב את כל התורה, וידוע מה שמביא אא"ז רביה"ק בספרו 'דפיל הברכה' (בשלה טו כז) שאצל מרן הבעש"ט זיע"א ראו בעת קריאת התורה בחג השבועות את הקולות ואת הברקים כמו שהיה בהר סיני, וכעין זה יכול כל אחד להשיג בעת שמקבל עליו את התורה בחג הזה.

יעזור השי"ת שתוכלו לשבת על התורה ועל העבודה בהרחבת הדעת, ונזכה להרמת קרן התורה במהרה בימינו אמן.

**שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר
לְגִלְגָּלְתָּם: מִכָּן עֲשִׂירִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצָבָאָתָם אִתָּהּ
וְאַהֲרֹן: (א ב-ג).**

כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן

פירש רש"י וז"ל: מתוך חיבתן לפנינו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממזרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן, באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם.

'שאו את ראש' לעלות ולתקן השכינה

אפשר לפרש לפי זה שהכתוב כאן מדבר איך הוא האופן שיכולים לתקן השכינה כדי שישירה על האדם בשלימות, ושיוכל לייחד קוב"ה ושכינתיה. וזהו אומרו **שאו את ראש** דהרי השכינה הנקראת ראש, כמאמרם ז"ל (סנהדרין מו.) אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, וכ"ה בספח"ק **נועם אלימלך** (כי תשא). היינו שהשי"ת אמר למשה רבינו שילמד ויסייע לעלות ולתקן השכינה לבני ישראל.

'כל עדת בני ישראל' תיקון השכינה ע"י תיקון הדעת

והוא ע"י כל עדת בני ישראל שיתקנו תחילה בחינת הדעת אותיות עדת, דהרי אמרו חז"ל במסכת סוטה (ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. וע"י תיקון הדעת יוכל להמשיך החסדים והגבורות מהדעת לתיקון ובנין המלכות כידוע (עץ חיים שער לה פ"ה).

'למשפחתם לבית אבתם' תיקון המלכות ע"י בחי' אבא

וזהו אומרו עוד **למשפחתם** היינו משפח"ה בגי' ד' פעמים שם ע"ב בחינת אבא, וזהו **לבית אבתם**, היינו ששלימות תיקון המלכות הוא ע"י בחינת אבא, בסוד מה דמבואר בעץ חיים שער תיקון נוק' (שער לד פ"א) בסוד הכתוב 'הוי"ה בחכמה יסד ארץ' (משלי ג יט) הנאמר **בתקונים** (סא) אבא יסד ברתה, כי סבת התחלת תיקון רחל מן החזה הוא, כי עד שם אורות הנה"י של התבונה מכוסים, ושם נסתיים יסוד תבונה, והאורות מגולין, ובפרט כי שם מתחיל גילוי יסוד דאבא להתגלות, וזה סוד הוי"ה בחכמה יסד ארץ הנאמר בתקונים כי אבא יסד ברתה. והענין כי במקום גילוי יסוד אבא שם מתחיל בנין המלכות רחל הנקראת ארץ עי"ש. ולדרכינו הכוונה שע"י המשכת אור החכמה שהוא היפוך רוח שטות, הוא התיקון של המלכות.

'במספר שמות כל זכר לגלגלתם' ייחודי השמות כל אחד לניצוצין שלו

ועל זה אומר הכתוב **במספר שמות** היינו דכל אחד ואחד צריך להעלות את השכינה **במספר**

שמות ביהודים בשמות הקדושים משונים מחברו, כי **כל זכר לגלגלתם** דהרי כל אחד ואחד יש לו ניצוצי השכינה משונים מחברו השייכים לשורש נשמתו שירדה לעולם כדי לתקנם ולהעלותם כמבואר ממרן **האריז"ל** (עץ חיים שער כו פ"א) עי"ש.

'מבן עשרים שנה כל יצא צבא בישראל' בשנת הכ' הוא זמן המסוגל ליחוד זו"ן

ואומר הכתוב מתי הוא הזמן המסוגל לכל זה, **מבן עשרים שנה** שאז נכנסים בו מוחין הפנימיים דמצד אבא כידוע (שער המונות דרושי חזרת העמידה ד"ה). ואז **כל יצא צבא בישראל** יוכל לעשות היחוד של הוי"ה אדני"י בגי' עם השני כוללים **צב"א**. כי עיקר הזווג נמשך מן המוחין שהוא מחכמה (עץ חיים שער ו פ"א).

'תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן' תיקון השכינה והיחוד הוא בסיוע של הצדיקים

ועל זה אמר השי"ת למשה רבינו **תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן** שכל זה יהיה בכוחו ובכוחו של אהרן, שבסיוע של הצדיקים יוכלו בני ישראל לתקן השכינה ולגרום היחוד השלם.

רעוא דרעיון תשפ"ד

שיחת קודש

ביומא דהילולא קדישא דרבי"ה בעל 'פרי חיים' זי"ע

ה' סיון 'מלכות שבמלכות' תשפ"ד

נס הצלתו בימי עברה וזעם

היום הוא יומא דהילולא של כ"ק זקני הרה"ק רבי חיים **יעקב מקאמרנא** זי"ע בעל **פרי חיים**, ואספדה כמו השתלשלות נס הצלתו בימי עברה וזעם עוד בטרם פרצה המלחמה הנוראה. זקני ז"ל היה גר לפני המלחמה בעיר אונגוואר, וזקני היה נתין מדינת פולין שנוגד בעיר קאמרנא ובשנים הללו היתה משויכת למדינת פולין.

בשנת תרצ"ח השתדל זקני עבור איזה יהודי לעשות לו טובה כלשהו, והלך זקני לדבר עם הקונסול הפולני כדי לסייע עבור אותו היהודי. כשנכנס זקני לחדרו של הקונסול נרעש הלא ממראה זיו פניו של זקני ומיד אמר לו שיסדר הכל על הצד היותר טוב. מאחר שזקני מצא חן בעיניו אמר לו הקונסול שרוצה לדבר עמו איזה ענין. אז אמר לו הקונסול דע לך שכאן באירופא הולך לפרוץ מלחמה גדולה ואחריתה מי ישרונו, לפיכך

שמע בעצתי ותעזוב חיש מהר את אדמת אירופא וסע לאמריקא. אותו הקונסול נתן לזקני מכתב חתום ואמר לו שילך לקונסול האמריקאי בפראג ושם יאשרו לו ויזה לנסוע לאמריקא. וכך הוה שזקני נסע לאמריקא וזכה להינצל מהמלחמה העולמית, וממנו תוצאות חיים שנמשך ממנו שלשלת אבותינו הק' לבית קאמרנא.

והנה דבר זה מפלאי תמים דעים, שזקני הלך להקונסול ונשא חן בעיניו ובהשגחה פרטית נמלט מבעוד מועד מאדמת אירופא, ובפרט שבשנת תרצ"ח לא העלה שום אדם בדעתו שהעולם יתחבר וימוט מוסדות תבל, וגם שבאותם הימים היה קשה מאוד לנסוע לאמריקא והדבר היה כמעט בלתי אפשרי, אבל מן השמים סיבכו בהשגחה פרטית שזקני ינצל ובנס ממש נשאר בחיים, וכבר ידוע מה שאמר הרה"ק **מוהר"א מבעלזא** זצ"ל שכל יהודי שניצל מהמלחמה נתלוו אליו שני מלאכים לשומרו, וזקני ז"ל זכה לזה.

ובאמת שלכל אחד יש השגחה פרטית מיוחדת, וכמו שלזקני היתה השגחה פרטית שניצל מהמלחמה, כך יש לכל אדם השגחה פרטית בכל דבר וענין, ואם יביט ויתבונן יראה איך שמשמים משגיחים עליו בכל צעד ושעל.

גדלותו בתורה

זקני ז"ל חיבר הרבה ספרים בכל מקצועות התורה, והיה לו מוח מבהיל וחריף, וכל הזמן יומם ולילה היה כותב את חיבוריו, ונדפסו ממנו חמשה עשר ספרים, ויותר מזה יש בכתובים שעדיין לא הדפיסו.

לזקני היה לו הנהגה נפלאה שהיה מתעורר בלילה והיה כותב חידושיו מה שנתחדש לו בשנית, כי מוחו היה חושב כל הזמן חידושי תורה כמעין המתגבר ואף בתוך השינה היה מחדש חידושי תורה ורוזן נפלאים, וכדי שלא ישכח מה שמחדש בלילה היה מכין כל לילה לפני מיטתו עט וצרור דפים, ומיד שהיה נייעור היה כותב כמה שורות ושוב מתנמנם ושוב נייעור וכותב, כך כמה וכמה פעמים, והדבר מבהיל על הרעיון כמה שהיה זקני דבוק ומקושר בתורה הק', זכותו יגן עלינו ונזכה כולנו לקבל את התורה בשלימות אכיה"ר.

עטרת פי

אמרות טהורות מרבתינו זי"ע

וידבר הוי"ה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד להדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר

(א א)

נאמר על האות נו"ן של 'השנית' טעם רביעי שהוא ד'. ולדעתי יש לרמוז כאן על ד' אתון ניס", וד' אתון שם אדנ"י. דהנה איתא בספר קוה"ק עבודת ישראל (פ' דברים) להמגיד הקדוש מוקאניץ זי"ע, כי מן ראש חדש ניסן עד חג השבועות מאיר השם אדנ"י, כי מר"ח ניסן עד בעשור לחודש בו הם עשרה ימים כנגד אות י' של אדנ"י, ואח"כ ארבעה ימי ביקור קרבן פסח הם נגד אות ד', ואח"כ מיום הראשון של פסח עד ערב שבועות הם חמישים יום כנגד אות נ', ואח"כ יום ראשון דשבעות נגד אות א' דאדנ"י ע"ש. ולדעתי דוקא השם אדנ"י, כי דוד המלך ע"ה אשר ניסן ראש השנה שלו, כמו שמבואר בחז"ל במסכת ראש השנה (ג). שניסן ר"ה רק למלכי בית דוד. והרי דוד הוא מרכבה לשם אדנ"י כנודע. ולכן דוקא הטעם רביעי על האות נו"ן, כי חודש אייר הוא בתוך נו"ן ימי הספירה 'באחד לחדש השני', והצירוף של החודש הוא יתהלל ה'מתהלל ה'שכ"ל וידוע אותי, ולכן כתוב בדוקא תיבת 'אותי' לרמוז על אות י' שהוא ברית מילה, שהוא הכנה על ברית תורה שבחג השבועות, אשר אז מתגלה האות א' מן שם אדנ"י, וא' דא' נכ"י.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

שוא את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לכת אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם (א ב).

נאמר 'למשפחתם' חסר וא"ו 'אבתם' חסר וא"ו. היינו כי 'משפחתם' ר"ת ת'ורה מ'צות ח'קים מ'ש"פ, ע"י מתחברים ומתייחסים הבנים עם אבותיהם, כי הבן ההולך בדרך התורה מתייחס עם אביו, כמו שיצחק מתייחס לאברהם, מושא"כ ישמעאל, וכן יעקב מתייחס ליצחק מושא"כ עשו.

ולזה נאמר 'אבת' חסר ר"ת א'ם ב'חקתי ת'לכו (ויקרא כו ג) אז 'ושמרתם ועשיתם אתם', היינו שאיתא במדרש (ויק"ר לה ז) אם שמרתם את התורה הרני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם. היינו כי ע"י שמשלים את עצמו בתורה ומצוות, הוי כאלו ברא את עצמו, וכדברי הנועם מגדים עה"פ 'ולשם ילד גם הוא' (בראשית י כא), כי ע"י היותו צדיק ילד את עצמו ע"י"ש.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

ועליו משה מנשה ונשיא להני מנשה ומליאל בן פדהגור

(ב ב)

ולא נאמר כן בכל השבטים בלשון הזה. ולדעתי יש לומר כי מבואר במדרש חכמז"ל הובא בספר בני יששכר (מאמרי חודש חשון), אשר חינוך בית המקדש המקוה המכוון ליעקב אבינו ע"ה, יתחנך בחדש מר חשון, אשר ע"פ הדגלים שייך חודש הזה לשבט מנשה, אשר אז יהיה לאחר הגאולה אשר נקרא 'עולם ועד' כדברי רש"י ז"ל עה"פ (שמות טו יח) ד' ימולך לעולם ועד.

וזה מרמז 'ועליו' ר"ת יהיה ימולך לעולם ועד, שיהיה בעת שיתחנך הבית המקדש בחודש מר חשון שהוא נגד

חודש של מנשה, שאז יהיה ד' ימולך לעולם ועד המרמז לגאולה המקוה, ולכן תיבת מנשה"ה אתון נשמה"ה כי אז יהיה עולם הנשמות.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

הקרב את משה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו (ג א).

איתא בחז"ל (במדב"ר ג א) הה"ד צדיק כתמר יפרח (תהלים צב ג), מה התמר הזה צילה רחוק, כך מתן שכון של צדיקים רחוק מהם עד לעוה"ב. ולכאורה צ"ב מהו שייכות הפסוק הזה לפסוק 'הקרב את משה לוי'.

והנה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ז) דה' אותיות מנצפ"ך מרמזים להגאולה, והגאולה המקוה תהיה ע"י האות צדי"ק ע"י"ש. והנה ידוע מדברי מרן האריז"ל עה"פ (תהלים צב ג) צדיק כתמר יפרח' שהוא ס"ת קר"ח, כי לעתיד בעת שיהיה הגאולה ע"י האות צדי"ק אז יתעלה ג"כ קר"ח ע"י"ש.

והנה מבואר ממרן האריז"ל שלעתיד לבוא תהיה העבודה בלויים, וזה מרמז הפסוק כאן 'הקרב את משה לוי' הה"ד 'צדיק כתמר יפרח' היינו אימתי יתעלו קרח והלויים שיהיו גדולים מן הכהנים, בעת שתהיה הגאולה ע"י האות צדי"ק. וזה דמסיים המדרש מה התמר הזה צלה רחוק, כך מתן שכון של צדיקים"ם רחוק מהם עד לעוה"ב, כי רק לעתיד יהיו הלויים גדולים מן הכהנים, ואז 'הקרב את משה לוי'.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

מדעתו, לרמוז לכח של חכמי דור ודור סוד תורה שבע"פ, שהוא ענין כוחו של רבי עקיבא ותלמידיו, שכל פ"ה היה תלמידיו וכדברי רש"י ז"ל ע"י שלמד משה תורה היה אהרן ובניו בניו של משה, כי אחז"ל (סנהדרין יט) המלמד את בן חבריו תורה הוה כאלו מולידו.

ולזה שפיר ואלה הוא מספר מ"ב המרמזים על מ'אימתי ב'ראשית, תורתו שבכתב ותורה שבע"פ, וזה ואלה ר"ת (דברים כט כח) ה'נסתרות ל'ה' א'לוקינו ו'הנגלות ל'נו ו'לבנינו, היינו שני חלקי התורה, נגלה ונסתר, הכל למדם משה, ומש"ה אמר ביום והיה די שיאמר ואלה תולדות אהרן ומשה דבר ה' את משה, ומדוע הזכיר כאן הר סיני, אלא בא לרמוז על יום קבלת התורה ע"י שהוסיף משה יום אחד מדעתו, בשבוע של אחריו, כי איתא בזוה"ק (ח"ב פח:) כל ברכאין דעילא ותתא ביומא שביעאה תליא, מש"ה בשבת קודם נרמזת קבלת התורה שהכוח התעורר בשבת הקודמת, אורות מן קבלת התורה, וזה ר"ת ל'כבוד שבת, כי בשבת נתנה התורה וכב"ד היינו התורה כדברי חכמז"ל (סוטה מט.) משמת רבי עקיבא שהיה סוד תורה שבע"פ בטל כבוד התורה, שהיה דורש על כל קוץ וקוץ, וזה רבעי"ר ר"ת ר'בי ע'קיבא ב'ן י'וסף, והוא קו"ץ על האות.

ולזה נאמר תולדת חסר וא"ו השניה, רק תולד"ת עם החולם על אות ד' מספר תת"ן כמספר חדרים שבעה"ם, לרמוז כי ע"י לימוד התורה ניצלים מדינה של גיהנם ודי כעת.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

צ"ג ר"ת צ'ורים ג'בעות, וזה מרמז על ביהמ"ק כי כאשר הקריבו את התמיד בכל יום בבוקר הזכירו העיר חברון כדאיתא (יומא כח:) להזכיר זכות אבות, וסימן לזה עשו שהוציאו צ"ג כלים להקרבת התמיד ר"ת צ'ורים ג'בעות, להזכיר ישיני חברון האבות ואמהות.

והנה שני בתי המקדשים היו הכנה על ביהמ"ק המקוה הנקרא יעקב שהיה בחיר האבות, שהוא מובחר האבות, ומטתו שלימה כדאיתא (בר"ר עו.). ולכן יש טעם רביעי על האות נו"ן שהוא בצירור יו"ד ר"ת נ'חלת י'עקב י'רש, וזה ג"כ נצח יסוד, שמרמז הטעם רביעי על האות נו"ן ברית מילה וברית תורה, וכתוב (בראשית כה כז) 'ועקב איש ת"ם', ר"ת ת'ורה מ'ילה, ע"י נפקדו בחדש השני המיוחד לשור"ו של יוס"ף, וזה ע"י קר"ש אח"ד וע"ד, מספר צב"א, כמספר צ"ג, כי בני ישראל הם צב"א ה', ודי בזה והבן היטב.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר הוי"ה את משה בנהר סיני (ג א)

נאמר על אות יו"ד של ביום טעם רבעי", שהוא ר"ת רבי ע'קיבא ב'ן י'וסף שהיה בחינת יעקב"ב והיינו כדברי מרן האריז"ל עה"פ (בראשית מט כד) 'מדי אבי"ר יעקב' אתון רבי"ב עקיב"א, וזה הטעם רבעי"ב על היר"ד ר"ת י'עקב ורביעי הוא ד', ומרמז על יום זה שהוסיף משה מדעתו כמבואר בשבת (פז.). וזה דל"ת של רבעי"ר ר"ת ד'עתו, ד' אתון דעתו, וזה מפני מה הוסיף משה יום אחד

עטרת חכמים

עיונים וביאורים מרבתינו זי"ע

וידבר הוי"ה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד להדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר

(א א)

נאמר על האות נו"ן בתיבת השנית טעם רביעי, והנה תיבת לאמר לכאורה מיותרת. וי"ל בזה, דהנה מה שמשמיענו באחד לחדש השני היינו בר"ח אייר שהוא חודשו של יוסף ומזלו שו"ר, הנה סדרה זו קורים קודם חג השבועות זמן קבלת התורה, ואיתא במדרש (ילקוט ריש במדבר) ששאלו הגוים, מפני מה נבחרו אלו יותר מכל האומות, והשיב להם הקב"ה, הביאו ספר יוחסיהם כמו שהביאו בני, היינו שזכו לברית תורה ע"י ברית מילה, כי בזכות יוסף התקדשו במצרים ולא התערבו עם המצרים כמו שרצו המצרים, וכל כוונתם היתה שיתערבו בנ"י עמהם, וישכח ע"י שם ישראל מהם.

וזה מרמז הטעם רביעי, שהוא בצירור יו"ד על הנו"ן של השנית ר"ת נ'חלת י'עקב, ורביעי מרמז לדל"ת אתון נחל"ת וד' אתון יעקב"ב, ומסיים 'בלי מצרים נחלה', כי הרי אחז"ל (סוטה יז) א"י"ש ואש"ה שכינה שרויה ביניהם, שהם בעצמם מקדש ד', וזה דוקא נחל"ת יעקב"ב, שהיתה מטתו שלימה כמו שאחז"ל (פסחים נו.) וזה נחל"ה מספר

עטרת החסידות

מספרי רבותינו הקדושים ז"ע

לחג השבועות

לזכר המדות להיות אדם ואז יקבל התורה

ובענין קניית מדות שהן מוטבעות בנפש השפלה, הכלולה מארבע בחינות דומם צומח חי מדבר, כי גם הם מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש הזה תלויות המדות רעות וטובות, והנפש היסודית הוא כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית, אשר בה תלוין קיום תרי"ג מצות התורה, לפיכך אין המדות התלוין בנפש הבהמיות היסודית מכלל תרי"ג מצות התורה, כי לא ניתנה תורה לבהמה אלא לאדם, ולכן קודם קבלת התורה בא ימי ספירה ז' פעמים אדם, לזכר המדות להיות אדם ואז יקבל התורה, כי מי שלא יזכר המדות הוא חיה רעה ממש, ולא ניתנה התורה לבהמה ולחיה.

כי המדות טובות הם הכנות עיקריות אל תרי"ג מצות בקיומם באור וחיות, ואין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג אברי הגוף, אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף, דמו בנפשו הוא (ויקרא יז יד), ובו תלויה קיום המצות וביטולן, כי המדות רעות קשים מן העבירות, כל הכועס כאלו עובד ע"ז (סוטה ד:) ומי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר, וראוי לגדעו כאשירה, ואין עפרו ננער (שם ה.).

ולחיות המדות עיקרים ויסודית, לא נמנו בכלל תרי"ג מצות התלוים בנפש השכלית, ובהיותו מוזכר במדות טובות, בנקל לו לקיים כל התרי"ג מצות ועונה אמת ושפלות הרוח, משרה עליו אור השכינה, וטועם בתורה ומצות מעין עולם הבא, ובוה נקל לו לקיים הכל. וכמו שהגוף נבנה בתרי"ג מארבע יסודית חומרים, כמו כן נפשות ארבע היסודית הם יסודית לכל המדות רעות וטובות, אשר באמצעותן יבטל או יקיים התורה והמצות, והמקיימין הוא נפש שכלית כלול מארבע יסודית קדושים, אשר ממש חצבו תרי"ג אברי הנפש.

זוהר ח"י מרבינו יצחק אייזיק מקאמרנא

אין לומר ולא ללמוד משניות בליל שבועות

איתא בזוה"ק (ח"א ה.) בההיא ליליא דכלה אודמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה, למהוי עמה כל ההוא ליליא, ולמחדי עמה בתקונהא דאיהא אתתקנת, למלעי באורייתא מתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, ובמדרשות דקראי, וברזי דחכמתא, עכ"ל.

בכאן אמר תורה נביאים כתובים, ועל פי זה נסדר סדר על פי מרן האר"י לומר תנ"כ, ובפרשת אמור (ח"ג צח.) אמר דבעי ליה למלעי בהאי לילא אורייתא דבע"פ, ועל פי זה סידר איזה מסדר משניות, חוץ מזה שאין ללמוד כלל משניות בלילה הזה מכמה טעמים, מכל שכן לומר משנה משנה מכל מסכת שאין לזה לא טעם ולא ריח, ומרן הרב בית יוסף [שלמד משניות בליל שבועות, זה] מחמת שהיה רגיל להיות לו התגלות על ידי משניות היה לומד משניות [כמובא בהקדמתו לספר 'מגיד מישורים'], אבל חוץ ממנו אין לומר כלל ולא ללמוד אפילו פרק משניות בלילה הזה, וכל אחד ילמוד

תורה שבע"פ לפי השגתו, גמרא וזוהר ודרשות דקראי ואידרא כפי היכולת, דנשא, או דהאזינו, או דמשפטים.

וכבר בימי חורפי היה לי פתחון פה בפילפול גדול לפני דודי מורי רבינו צבי [מזידיטשוב] שלא לומר ולא ללמוד משניות בלילה הזאת, והוא החזיק מאד שילמוד משניות ויאמר, ופלפלתי עמו הרבה בחכמה שאסור לומר, ולא הודה לי, והיה זה ביום שבת שבלילה היה ליל שבועות, ובשנה השניה ערב שבועות נכנסתי לפניו על איזה ענין, ואמר לי בני אייזיק שלשים שנה למדתי ואמרתי משניות בלילה הקדושה דשבועות, איבדתי זכותי שאסור לומר וללמוד משניות כדברך, והודה לי בפנים נהורין, ואמר לי כבר הזהרתי את התלמידים שלא יעינו כלל במשניות בלילה זאת כי זאת קודש לה' למעלה למעלה והבן היטב.

זוהר ח"י ח"א דף לה. מרבינו יצחק אייזיק מקאמרנא

שלא יפסיק בשום שיחה

ליוהר באזהרות מרן אלהי קודש הריב"ש טוב, ליוהר אחר התיקון שעשה בלילה, באזהרה גדולה, שלא יפסיק בשום שיחה הנראה ענין בטלה, עד אחר שאומר במוסף כתר, כי אז עולין כל קישוטי כלה שעשה בלילה, על כן יזהר הרבה לטהר מחשבתו על כל פנים עד כתר זה.

זוהר ח"י ח"א דף לה. מרבינו יצחק אייזיק מקאמרנא

ליוהר שלא יפסיק בשום שיחה עד אחר תפלת מוסף ליוהר באזהרות של מרן אלקי קודש הקדשים הריב"ש טוב שלא יפסיק בשום שיחה בעולם עד אחר התפלת מוסף, כי אז נגמר עליות כל קישוטי חתן וכלה מה שהתחילו בלילה לכוון בהם, ואם יש בו כח להתפלל באור הבוקר ולא יפסיק כלל בשום שינה מה טוב, אבל עתה בדורות הללו שאין בבני ישראל הקדושים כל כך כח ומוח להתפלל בהשכמה, עכ"פ לא יפסיק שום בר ישראל עד הבוקר בשום שינה בעולם אפילו רגע אחת והוא עד שיטבול במים חיים בקדרותא דשחרא, ואחר סדר זה מותר להניח לישון עד קודם זמן התפלה, ולא יפסיק בשום דבר הגשמי בעולם מעת הטבילה של קדרותא דשחרא עד סוף כל התפלה של שחרית ומוסף, כי אז הוא עת רצון גדול להתפלל ולדבק באמונה ובטחון גדול ביוצר בראשית.

דמשק אליעזר מרבינו אליעזר צבי מקאמרנא

ליוהר מאד באמירת 'אהבה רבה'

וליוהר מאד באמירת אהבה רבה קודם ק"ש שיהיה בכוונה גדולה ובדביקות הבורא ב"ה אין שיעור, שיהיה קשה להוציא כל תיבה ותיבה מחמת אהבת הבורא באמונה שלימה בהתפשטות הגשמיים מכל וכל.

דמשק אליעזר מרבינו אליעזר צבי מקאמרנא

עד חג השבועות בקבלת התורה צריך שיהיה אדם השלם **שמעתי** מאמרו"ר רבי אליעזר צבי מקאמרנא שליט"א שאמר בשם אאזמור"ר רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצלה"ה בעל המחבר ספר הקדוש 'נוצר חסד', 'זאת תורת האדם' (במדבר יט יד). כי ספירות העומר הוא ז' שבועות, ובכל שבוע צריך לכון האדם ז' ספירות שלמות, ועד שבועות קבלת התורה צריך שיהיה אדם השלם. וזה 'זאת תורת האדם' מקודם צריך

להיות אדם ולא חיה רעה ח"ו, ואם הוא אדם השלם 'סור מרע', אז הוא יכול לקבל התורה 'עשה טוב'.

'צפונות' קובץ יד דף מר, בשם הרה"ק רבי פנחס נתן מירדיק

טעם המנהג לשמוח עשבים בחג השבועות

נראה לי טעם הגון מה שנהגין לשמוח עשבים בחג השבועות, יען כי השל"ה הקדוש מביא טעם מדוע חג הזה נקרא חג השבועות, כי שב"ע נוטריקון ש'בועות ב'יכורים ע'צרת ג' שמוות שנקרא החג הזה. ולפי"ז יש לרמוז כי שב"ע הוא אותיות עש"ב, ועל כן נוהגין לפזר עשבים בחג הקדוש הזה.

פרי חיים מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

טעם שאוכלים מאכלי חלב

טעם שאוכלים מאכלי חלב בחג השבועות מפני שחל"ב מספרו מ', לרמוז כי משה רבינו ע"ה היה מ' יום בשמים לקבל את הלוחות שבהם כת"ר תיבות כמנין כת"ר מצות, כי מחג השבועות התחילו המ"ם יום.

פרי חיים מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

טעם לקריאת חג השבועות בשם 'עצרת'

אפשר לתת טעם למה קראו חז"ל חג השבועות בשם עצרת. משום שלפני מתן תורה היה כל אחד עושה מה שרוצה איש הישר בעיניו יעשה, אבל לאחר מתן תורה, התורה עוצרת אותו מלעשות כל מה שרוצה לעשות, כי צריך לעשות מעשיו הכול על פי התורה.

ליקוטי דיבורים תשס"ה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

תורה שאתה נותן לי

אמרו חז"ל במסכת שבת (דף פח:) שבשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מה לילד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה וכו', אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' אמר להן למצרים ידרתם, לפרעה השתעבדתם.

צריך להבין מה התשובה שהשיב משה וכי לא ידעו המלאכים לכאורה מה שכתוב בתורה, אלא שזה ידוע מה שאיתא בהקדמת הרמב"ן על התורה, וז"ל: ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, בענין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי [שם ע"ב] כולו רצוף ויתחלק לתיבות של שלש שלש אותיות ולחלוקים אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה.

ולכן יש לומר שזהו טעם להם משה רבינו, שהקב"ה נתן לי את התורה בצירוף הזה שיש בו מצות, אבל לכם נשאר צירוף אחר ולא נתן לנו את תורתכם, וזהו מדויק במה שאמר 'תורה שאתה נותן לי'.

ליקוטי דיבורים תשס"ו מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עטרת המועדים

מספרי רבותינו ז"ל

בקבלת התורה נתקשרו ישראל במשה

בעזה"ש"ת, הנה זקינו רבינו הגדול והקדוש, הארי החי, התנא אלקי, מנורה הטהורה, קדוש ונורא, אספקלריא המאירה, נהירין ליה שבילי דרקי' כשבילי דנהר-דעא, הנשר הגדול בעל כנפים, ברוחו פי שנים, בנגלות ובנסתרות, לו עשר ידות, רשככה"ג רבינו **יצחק יהודה יחיאל אייזיק מקאמרנא** זיע"א. הקשה בפירושו שלו **היכל הברכה** על הפסוק (שמות כ ב) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, הלא אמרו חז"ל (רש"י בראשית לא כג) אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ומתוך באמצעות משה, שמושה היה מקושר תמיד בשרשו בעליון, כדברי הוזה"ק (בראשית כג) משה משה לא פסיק, שהיה תמיד דבוק בחלק נשמתו בשרשו למעלה, ובשעת קבלת התורה היה משה רבינו ע"ה **מקשר את ישראל לשורשו למעלה**, ועל ידו ייחד הקב"ה שמו עליהם באומרו אנכי ה' אלהיך וכו' עיי"ש.

מפי הגבורה שמענו

ונראה לדעתי בדרך אפשר על פי דברי חז"ל (ממות כד.) אנכי ולא יהיה לך מפי ה'גבורה שמו'ענו ר"ת **משה**, בזכות משה שהכניסם וקשרם לשורשם למעלה, ובני ישראל שהם שיישים ריבוא נכללים במשה, שהוא האילן וכלל ישראל הענפים והשורשים, כל אחד לפי מדרגתו נכלל במשה.

קשה למה ישנו בני ישראל בליל קבלת התורה

הנה אמרו חז"ל במדרש רבה שיר השירים פרשה א פסקה נז, שהקב"ה הקדים לבוא בחר סיני קודם לישראל, דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, וכתיב כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, **ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה**, אמר ר' יודן אפילו פורטענא לא עקץ כם, בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין, הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים, והיה משה מעורר לישראל ומוציאן לאפגתי של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הדא הוא דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלהים, והיה הקב"ה מהלך לפניו עד שהגיע אחר סיני, דכתיב והר סיני עשן כלו. דהיינו שבלייל שבועות עם ישראל ישנו כל הלילה, ומעת קצת על היום, ומשה רבינו ע"ה הקיצם והביאם לקבלת התורה, **ויש להבין העניין איך עם ישראל דורו של משה דור דעה הלכו לישון ליל קדוש זה**, ולכאורה היה להם לילה קודם מתן תורה לעשות הכנה דרבה לקבלת התורה, לעסוק בתורה שירות ותשבחות יחד עם משה רבם, ולא שמושה רבם יהיה צריך לבוא ולהקיצם ללכת עמו לקבלת התורה.

קשה למה יעקב אע"ה ישן בחר המוריה

גם על יעקב אבינו ע"ה פליאה זו, זקינו אברהם אבינו ע"ה בא להתפלל בחר המוריה, יצחק אביו בא להעלות קרבן עולה בחר המוריה, ויעקב בחר האבות עמוד התורה הלך לישון שם, כדכתיב (בראשית כ יא) **ויפגע במקום וילן שם שם, כי בא השמש, ויקח מאבני המקום ושם מראשותיו, וישכב במקום ההוא**. הרי היה לו לעסוק בתורה בחר המוריה כל אותו הלילה, והרי למה נקרא שמו מוריה אמרו חז"ל (תענית

מעמד הר סיני וקבלת התורה

במשנת רבינו הגאון הקדוש רבי חיים יעקב מקאמרנא זיע"א בעל ה'פרי חיים' נתבקש לישיבה של מעלה בפניא דמעלי יום חג מתן תורה, ה' סיון מלכות שבמלכות תשיכ"ט

טז). שמושם יצא הוראה לישראל, וודאי ונכון שיעסוק בתורה שם ולא לילך לישון.

נבואה בא ע"י שינה

ונראה לתרץ ע"פ דברי הרמב"ם במעלת הנבואה (יד החזקה הלכות יסודי התורה פרק ז ב) הנביאים כמה מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו, כך בנבואה נביא גדול מנביא, **ויכולין אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה**, כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. והוא סוד שינה מוגדל **פחד ה' ומהדר גאווה**, ולכן כשיעקב אבינו ע"ה בא להר המוריה נפל פחד ה' עליו עד למאוד ואחותו שנה, לקבל נבואתו בבחינת אספקלריא שאינה מאירה. דרך משה רבינו ע"ה בחיר הנביאים הייתה נבואתו באספקלריא המאירה פה אל פה אדבר בו.

נבואת משה בהקיץ

וכן כלל ישראל דור דעה עם מקבלי התורה, בלילה קודם קבלת התורה, נפל עליהם פחד ויראה מהדר גאווה, בקבלת הנבואה בהתפשטות הגשמיות, ולכן הלכו לישון לקבל התורה מתוך שינה, אבל משה רבינו הקיצם משנתם והכניסם לבחינתו, וקשרם בשרשו למעלה, ויכולו לקבל התורה בעמידה ובהתקשרות הגוף שלמטה כמשה רבם, וזה מפורש בדברי הוזה"ק יתרו (שמות כב) אמר רבי יוסי ברבי יהודה, **אפין באפין חמו ישראל ויו יקרא דמלכיהון**, שהיו ישראל בקבלת התורה בבחינת אספקלריא המאירה כמשה רבם.

מעמד הר סיני

והנה הוזה"ק (שמות כו) קורא לקבלת התורה **מעמד הר סיני**, דהיינו שלא היה בדרך שינה כמו שחשבו לעשות בלילה, אלא בדרך עמידה בזכות משה שהקיצם משנתם וקשרם בקבלת התורה בשורשו של למעלה. והפסוק (דברים לד י) **מועד לא קם עוד נביא בישראל כמשה**, ולשון **קם** הוא שנבואת משה היה בקומה כמדבר איש אל רעהו, שלא די שהיה לו לעצמו בחינת קם, אלא גם בישראל כלל ישראל בעת קבלת התורה הכניסם למדרגתו, בחינת מעמד וקומה נבואה באספקלריא המאירה.

הקדמת רבינו לחומש 'היכל הברכה'

קלסטורין של פניו של משה דומה לאברהם

איתא במדרש רבה (שמו"ר כח א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטורין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, עד כאן דברי המדרש. ירדתם לישון ירידה מרגילות שלהם ודו"ק. אמר הקב"ה למשה, בזכות אברהם נתנה לך התורה, הוי' ומשה עלה אל האלהים ויקרא ד' מן ההר' (שמות יט ג) בזכות ההר ואין הר אלא אבות. עכ"ד המדרש.

מנהג ישראל לאכול מאכלי חלב ביום חג השבועות

ונראה לי לרמז טעם ורמז נאה, למנהג ישראל תורה הוא, לאכול מאכלי חלב ביום חג השבועות יום מתן תורתנו (ש"ע

או"ח סימן תצד ס"ג). כי מצאנו ראינו בעת שעלה משה רבינו ע"ה למרום רצו מלאכי מעלה לפגוע בו, מה עשה הקב"ה מיד צר קלסתר שלו כאברהם, ואמר להם אתמול אכלתם אצלו ועכשיו ברצונכם לפגוע בו. מצאנו ראינו בזכות אברהם אבינו ע"ה את התורה הקדושה ובזכות שהאכיל אברהם אבינו למלאכי מעלה קיבלו התורה כי על ידי כן לא יכלו לפגוע בו.

זכות הגדול של אברהם אבינו

ובאברהם מצאנו שהאכילם חמאה וחלב, ולכן אנחנו עושים רמז בחג מתן תורתנו לאכול מאכלי חלב, לרמז שעל ידי זכות הסבא קדישא אברהם אבינו לפי שהאכיל להמלאכים, בזכות זה כאשר צר הקב"ה את קלסתר פניו של משה כאברהם לא יכלו לפגוע בו, נמצא עשה עמנו אברהם אבינו חסד גדול, על כן אנחנו עושים רמז הזה במאכלי חלב, לרמז זכות הגדול של אברהם אבינו שעל ידי זה היה ביכולת משה רבינו להוריד לנו התורה הקדושה כלי חמדתו יתברך, וטעם הזה כבר איתא בכמה ספרים קדושים.

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם

ובזה אמרתי רמז נאה במקרא קודש שאמר אברהם 'יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם' (בראשית יח ד) וידוע (תענית ז.) דמים נקרא התורה הקדושה כמ"ש 'היו כל צמא לכו למים' (ישעיה נה א), וזה על ידי דיקח נא 'מעט מים' לפי דצריך ישראל לקבל התורה הקדושה הנמשלת למים, לפיכך 'ורחצו רגליכם' שהמלאכים ירחצו הרגילות שלהם שאינם צריכים לאכול, ואברהם אבינו עשה זאת יען כי ראה כי עתיד משה לעלות לרקיע לקבל התורה הקדושה, והמלאכים יאמרו מה לילוד אשה בינינו. אבל כאשר צר הקב"ה צורתו דומה לאברהם, שוב אינם יכולים לשאול עוד מה לילוד אשה בינינו, כי המה אף שהמה מלאכי מעלה אף על פי כן רחצו הרגילות שלהם ואכלו כיתר בני אדם.

והשענו תחת העץ

וזה על ידי 'יקח נא מעט מים' על ידי משה רבינו שמרומז ל'מעט', כמ"ש 'ותחסרהו מעט מאלהים' (תהלים ח) שסובב הולך על משה רבינו ע"ה (ר"ה כא), ועל ידי יקח התורה הנמשלת כמים, ולכן כן מוכרחים המלאכים 'ורחצו רגליכם' הרגילות שלהם, לאכול כאשר בני אדם חמאה וחלב. וזה 'והשענו תחת העץ' נעשו משה רבינו בשמים על זכותו של אברהם, כי עץ מכונה הצדיק (רש"י במדבר יג), ועל ידי זכותו של אברהם לקח התורה הקדושה.

בזכותו של אברהם אבינו קבלו את התורה

לכן עושים אנחנו רמז גדול באכילת חלב ביום חג הקדוש מתן תורתנו, לרמז החסד הגדול שעשה עמנו אברהם אבינו שהאכיל המלאכים, לרמז על ידי זה נתנית התורה הקדושה והבן. כי הקב"ה אמר למשה שבזכותו של אברהם קבל התורה, ומשה עלה אל ההר בזכות אברהם, וזה מרמז המקרא קודש 'והשענו תחת העץ' שבזכות אברהם זכה לקבל התורה כדברי המדרש.

'פרי חיים' מרבינו חיים יעקב מקאמרנא

עטרת זקנים

יומא דהילולא ממאורי הדורות

אלהי רבון כל העולמים אל תבואני רגל גאווה

מאד מאד הוי שפל רוח (אבות ד ד) מאד מאד אמר מאד מאד, כי ענין גאווה הוא ממש עבודה זרה, ואין עצה להימלט ממנו אלא השם יתברך עוזר, וארבע מאות פירקי דמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו (ע"ז יד:) היה מענין הגאווה, כי גאווה ממש עובד אל נכר, והוא עצמו עבודה זרה צואה רותחת, ומרן אלקי קודש קדשים אור שבעת הימים רבינו הקדוש, אשר החיה את נפשנו וגאל אותנו מן היצר, ומרשת הסטרא אחרא, ומטעות קליפת נגה הבל וריק, ודיבך נפשינו באור עליון אור החיים, רבינו אור נפשינו הרב רבי ישראל בן אליעזר, עפר ואפר אני תחת כפות רגליו אם אוזנה, והלואי שאזכה להיות אפר תחת כפות רגליו, יצאה נשמתו בטוהרה, 'אלהי רבון כל העולמים אל תבואני רגל גאווה' (תהילים לו יב), ובכך יצאה נשמתו של מרן הקדוש אלהי רבינו יצחק לוריא בלשון שפניא, 'שמרני מידי גאווה', כי אי אפשר להתחיל בשום עבודה אמיתית בעוד שישקע נפשו בגאווה וזדון לב, ולא יצא הטמא הכת הארורה מן הדת אלא על ידי גאווה וכעס.

וקודם הסתלקות מרן הרב ישראל בעל שם זצ"ל, אמר לתלמידיו שיכינו לעצמם רבי להאיר להם, כי הוא ילך לבית עולמו בשנה זאת, וזה היה בהושענא רבא אחר החתימה, ושאלו לו על איזה צדיק אם ידבק נפשם אצלו, והם היו תלמידים בחורים צדיקים, ועדיין לא שימשו כל צרכם את רבם, ואמר להם שישעו אצלו וינסו אותו, וישאלו לו, שיתן להם עצה להסיר הגאווה, אם יתן להם איזה עצה אין בו ממש, אם יאמר השם יעזור, אזי יקרב נפשם אצלו כי צדיק גמור הוא.

'נצח חסד' אבות ד' ד'

מתיירא שלא יפילו לנוקבא דתהומא רבה

וכשנבקע בקדושה, ומשיג הארה עצומה ומדריגות, בא אליו היצר, ואומר לו: ראה מעשיך, כמה קדושות השגת, וכמה אורות בהירות. וזהו מפני שהרג אותם עד מות, עדיין נשאר 'פלגא' (גמין מז), מחמת שהיא קליפת נגה, החצו טוב וחציו רע, וזהו מלחמה כבידה כל ימיו, להכות החצו רע, ולהעלות החצו שהוא טוב, ולילך בדרך ממוצע, מתוך האור לעינים, באהבת ישראל והכנעה כנודע, עד שבוה אמר מרן הרב ישראל בעל שם טוב, 'יש איש אחד שישוע תורה מפי הקדוש ברוך הוא, ומתיירא, שלא יפילו לנוקבא דתהומא רבה', כי בנקל יוכל לדחות, ומרן הרב ישראל בעל שם טוב, בעת שנסתלק מן העולם ביקש 'אלהי אל תבואני רגל גאווה' (תהילים לו יב), וכן מרן האר"י אמר כך קודם מותו בקדושה, בלשון צרפתי, 'אלהי הצל אותי מגאווה', והירבה בקשות על זה.

'תני מצותיך' בהקדמה

מרן אור צח ומצוהצח הזהיר על זה תמיד

ואמר החסיד (בה"ה תבוא קעה. בשם הרמב"ן, באוצה"ח מצוה תקנ"ג בשם העקידה, ומובא בי"ד הקמח' לרבינו בחיי ערך רשות ד') 'מעט הם בעולם שאינם מתגאים, שהם אלוה כפרעה הרשע וכחירם מלך צור, ובפרט כשהוא רב ורבי עושה עצמו אלהות, מתגאה כארז לבלוע את כל העולם', והרי מרן אור צח ומצוהצח הרב ישראל בעל שם טוב הזהיר

אור שבעת הימים

רבינו הקדוש רבי ישראל בעל שם טוב זיע"א

יצאה נשמתו ביום ראשון של חג השבועות קודם התפילה שנת שכ"ר לפ"ק

'אל תבואני רגל גאווה', צוואתו ודיבוריו האחרונים לפני עלייתו למרומים בענין גודל גנות הגאווה להיות חרד מפניה קלה

מלוקט מספרי רבינו קודש הקדשים איש האלוקים רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זיע"א בעל ה'היכל הברכה'

'הרבה בדיקות צריך לבדוק לבבו שלא יהיה כפרעה וכחירם, רשעים גמורים שעשו עצמן אלהות, ורוב קליפה זאת מצוי בין הלומדים, וראשי עם, רב ורבי, ובקל יוכל לדחות להיות רובו רע ר"ל, והטוב שבו חלף', עד שאמר רבינו מרן הקדוש, להבת אש אור ישראל, הרב ישראל בעל שם טוב, 'דא שווער איך איך, שיש איש אחד בעולם שישוע תורה לא מפי מלאך ולא מפי שרף, אלא מפי הקדוש ברוך בעצמו, ומתיירא שלא יפילו אותו לנוקבא דתהומא רבא ר"ל, ידיו כל הדווים על זה, וכל זה על ידי דקות גאווה, חוץ מן 'ויגבה לבו בדרכי ה' (דה"ב יז), שיש ושמוח ועלו בתורה ומצות יותר מכל חללי דעלמא, והרבה רודפין אותו ומחלישין דעתו ונעשה כעפר לכל, ואז נפתח לבו, עד שאינו מרגיש כלל מרוב גבהות והתחזקות לבו בדרכי ה', בשמחה וטוב לבב בנועם זיו זוהר השכינה.

והרבה תפילות ירבה לפני אדון כול שלא ידחה מכל וכל כמו ס"ם הרשע, עד שאמר לי מורי דודי מוה' צבי מוידעטשוב בזה הלשון, 'בני אייזיק כשהייתי בן ארבעים עדיין הייתי מתיירא שמוא אני מקליפות נגה', ונתכרמו פני מאד, ואמר לי 'בני למה פניך נופלים, עד היום בכל רגע אני מתיירא'.

ובאות מרן הקדוש הרב ישראל בעל שם טוב קודם פטירת נשמתו אמר 'אל תבואני רגל גאווה', ואמר 'והתמכרם שם' (דברים כח סח) בלבך 'לאיבך', שאתה תחשוב בכל עת בלב נשבר, ותחשוך אותך שאתה נמסור ומכור לאויבך ליצר הרע, לעבדים ולשפחות כי כל מעשיך לקבל פרס בבחינת עבד ושפחה, כל זה תחשוב בלבך כי והתמכרתם כתיב ולא כתיב ונמכרתם, בלבבכון תחשבו דאתון זבינין, ואז ואין קונה כתיב, לית מאן דיכיל לשלמאה עלייכו עיין זוהר חדש (כי תבוא עג), ואמר בזה הלשון, 'ואין קנה' כשתהיה לבבכם נכנע ונשבר ושפל, כי תחשוב בלבך שאתה מלא רע ונמכור ומסור ביד הרע, וכל מצותיך הם לקבל פרס, 'לעבדים ולשפחות' הולכין, ועדיין לא עשית רצון ותענוג לבוראך מימך, אז 'ואין קונה' וועט נישט קיין מאכט אין קיין שליטה האבין אויף דיר, קיין שום רע קיין משטין ומקטרג, אין דיא וועסט זיין בחי החיים, ובהו יצאה נשמתו ביום ראשון של חג השבועות קודם התפילה שנת שכ"ר לפ"ק.

'היכל הברכה' כי תצא קטט:

נתקשרו בו באהבה כפי צוואת מרן האלקי

פעם אחת אמר לאנשיו בהושענא רבא, הכינו לכם רב ומורה, כי בשנה הזאת אני הולך לעולמי, ואמרו לו תלמידיו, רבינו, אור ישראל, שמענו, כי במדינה זו יש צדיק אחד, אם נוכל להתקרב אליו, והשיב להם, שתסעו אליו, ותבואו אצלו כשיתפלל תפילה פלונית, ואחר כן תנסו אותו ותשאלו אותו, שיאמר לכם שום עצה להסיר הגדלות והגאווה, אם יאמר לכם שום עצה, אין בו ממש, ואם ישיב אתכם, השם יעזור, כי אין עצה על זה, תדעו נאמנה, כי צדיק גמור הוא, ונסעו שמה, וכן היה כנ"ל, ושאלו אותו כנ"ל, והשיב, 'דבותי, חביבי, אהובי, מה אומר לכם, אין לזה שום עצה, כי יש מי שמשפיל את עצמו עד עפר, והכוונה הפנימית הדקות היא גאווה וזדון לב, ויש להפך, מי שמתנהג בגדלות, ולבו נשבר, אין לזה שום עצה איך, השם יעזור ברוב רחמי', ונתקשרו בו באהבה כפי צוואת מרן האלקי, זכותו יגן עלינו, אמן.

'מעשה השם'

על זה תמיד, ואמר שאין דרך להנצל מן גאווה, אל השם יתברך יעזור שלא ידחה אותנו, כי על ידי גאווה יוכל לדחות בקל לנוקבא דתהומא רבא, ואז עושה מעשים מושגים.

ומורי ורבי דודי, הקדוש בכל מיני קדושות, ראיתי אותו כשהיה בא אצלו הרבה אנשים, היה בוכה ומבכה שמים וארץ עמו, שלא יהיה נדחה מאור פניו, ושהיה לבו נכנע ושפל, והיה מדבר כמה דבורים בינו לבין קונו, והשפיל עצמו עד אין בטל בבכיה רבה, זכיתי בזה איזה פעמים לשמוע מבלי הרגש, אלא זימן אותי מן השמים. ומרן הרב ישראל בעל שם טוב שעה מועטת קודם פטירתו אמר, 'אלהי אל תבואני רגל גאווה' (תהילים לו יב), אזי לנו ואביו לנו.

'זוהר ח' משפטים רלג:

המעביר ע"ז מליבו הוא הגאווה כאלו קיים כל התורה

קליפה המתגאה עליה דבר נש, קליפות נגה, ואמר הרב ישראל בעל שם על המעביר עבודה זרה מליבו הוא הגאווה, כאלו קיים כל התורה, ואמר מרן, רבי שמעון בן לקיש זבין נפשיה ללודאי (גמין מז), כי שמע במתיבתא דרקייעא שהוקשו על מאמר חז"ל, שתשובה צריכה באותו אשה באותו מקום (יומא פו:), היאך יהיה זה דהא כשנכנס לשם תשובה נכנס בהכנעה ובלב נשבר, ואמר במתיבתא דהתירו לו לבעל תשובה ליכנסו באותו עזות ובאותו התאוה, ויכפה את יצרו מבלי לעבור על רצון קונו, וכזה וסר עונו והטאתו ותכופו, ולא דוקא בעבירות של אשה, אלא בכל עבירות לשון הרע וכדומה, בכל עבירות שעבר צריך ליכנס שם ולכפות את יצרו, כדי לתקן עונו.

וזהו שאמרה חכמה 'חטאים תרדוף רעה' (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), לרדוף אחר הרע ליכנס לתוכו, לכפות יצרו הרע, וזו שרבי שמעון בן לקיש זבין נפשו, ונכנס בעומק הקליפות לכפות הרע לתקן חטאיו הגדולים, ולבסוף מעוצם תשובתו המית כל הקליפות שנבראו על ידי מעשיו, וכשהמית הכל אמר עדיין יש פלגא, שהוא קליפת נגה, שלא להתגאות חלילה, שזה צריך לתקן כל ימיו ולירא מקליפה דקה זאת נגה, שחציו טוב וחציו רע וזהו פלגא מחיא, ומרן הרב ישראל בעל שם טוב אמר רגע קודם פטירתו, 'אל תבואני מרגל גאווה' (תהילים לו יב), שהיה מתיירא עדיין מקליפה זאת, ומורי דודי רבינו צבי [מוידעטשוב] אמרי לי, שמתירא בכל רגע אם הוא אינו מקליפת נגה.

'זוהר ח' פינחס ריד:

יצאה נשמתו ביום ראשון של חג השבועות קודם התפילה שנת שכ"ר לפ"ק

ענין ס"ם ונוקבא שהם בקליפת נגה, שבהם היו משתמשין בדור המבול והפלגה, וכשגלתה שכינה בסוד הטוב, 'ומלכותו בכל משלה' (תהלים קג יט), אם ישאל לך אדם איה אלהיך תאמר בכרך גדול של רומי כמבואר בירושלמי (תענית פ"א ה"א), אז הרע קרא שמו אלוה בגאווה וזדון לבו, ואז נטרד ונפל ס"ם ובת זוגו, שבתחילה היה רובו טובו ומעוטו רע, ועתה שעשה עצמו אלוה, והוא אינו אלא עבד מוסרח, וגם כעת הולך אחריו מלאך הקדוש ואומר לו, זכור כי עבד מוסרח אתה ואל תמורד, וכשמרד נעשה רובו רע ומיעוטו טוב, וטמא טמא יקרא, והוא אתגנש בבני אדם שיש להם גאווה וגאון להיות רב ורבי וראש, כמו שאמר החסיד (שם)

שולחן הטהור

לקט הלכות מספר 'שולחן הטהור' ו'זו זהב'
לדבינו יצחק אייזיק מקאמירנא זי"ע

דין ברכת השחר לנעור כל ליל חג השבועות

אינא בזהר (ח"א ח. ח"ג צו:) שחסידים הראשונים היו נעורים כל הלילה [של ליל חג השבועות] ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן. (מגן אברהם ריש סימן תצד). מה הדין בברכת השחר כשנעור כל הלילה.

שיטות הראשונים

בדין הנעור כל הלילה האם יכול לברך ברכת השחר, נחלקו בזה רבותינו הראשונים, ואיכא ג' שיטות בדבר.

א. שאין לברך שום ברכה אא"כ נתחייב בה, והוא דעת הרמב"ם (פ"ז מתפלה ה"ט) שכתב וז"ל: נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת, בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן, וטעות הוא, ואין ראוי לעשות כן, ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה, עכ"ל. ובתשובות הר"א בן הרמב"ם (סי' פג) כתב הטעם וז"ל: כי ברכות אלו לא תיקנו חובה לאמרו כמו אמירת שמנה עשרה ברכות של תפלה, אלא תיקנו למעשים ולתנועות, ואין טעם לאמרו בבית הכנסת ברבים, בהעדר המעשים והתנועות האלה. וביאר הב"י (ד"ה והרמב"ם קרא) ונראה שדעתו לומר שהמנהג הזה טעות משני פנים. האחד, מפני שאין ראוי לעשות כן לברכן אחר שעבר זמן אלא כל ברכה וברכה יברך בזמנה האמור בגמרא. השני, שהם מברכין אותם בין נתחייבו בהם בין לא נתחייבו ואין לברך שום ברכה מהם אם לא נתחייב בה.

ב. ברכות שהם על סדור העולם והנהגתו, כגון אלהי נשמה, הנותן לשכוי בינה, רוקע הארץ על המים, המכין מצעדי גבר, מברך, אפילו לא שמע קול תרנגול או לא הלך על הארץ. ברכות שהם על הנאותיו, כגון מלביש ערומים, עוטר ישראל, העושה לי כל צרכי, אינו מברך אא"כ נתחייב בה. והוא דעת התוספות (ברכות ס: ד"ה כי שמע) והרא"ש (שם סימן כג) והטור (סימן מז).

ג. דמברך כל הברכות על הסדר אפילו ברכות שהם על הנאותיו מברך אע"פ שלא נתחייב בהם, והוא דעת הרמב"ן (פסחים ה. ד"ה והו ידוע). והר"ן (שם ד. ד"ה ומיהו בירושלמי) שכתב וז"ל: שסדר ברכות הללו שמברכין בשחרית בבית הכנסת ברכות השבח הן על מנהגו של עולם, ואפילו לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכולן, ומנהגו של ישראל תורה היא, כך כתב הרמב"ן בליקוטיו (שם). והכל בו (סימן א) שכתב וז"ל: שפשט המנהג באותם הארצות לאמרו על הסדר, וכן הנהיגו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כולם אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל. עכ"ל.

דעת המחבר והרמ"א

להלכה נקט הב"י בשו"ע (סימן מז ס"ח) כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול

תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. והוא כדעת הרמב"ם. וטעמו כתב בב"י וכיון דאיכא פלוגתא במילתא, אין לברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה, ונראה לי שטוב לאמרה בלא הזכרת השם, ע"כ. הרמ"א כתב וז"ל: ויש אומרים דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות, עכ"ל.

דעת מרן האריז"ל

דעת מרן האריז"ל שיכול לברך כל הברכות חוץ מברכת 'על נטילת ידיים' ואשר יצר. כמובא בפע"ח (שער הברכות פ"ד) וז"ל: הנה כל הח"י ברכות, שהוא מן הנותן לשכוי, עד סוף ברכת התורה, חייב אדם לברך בכל יום. אע"פ שאינו חייב בהם ביום ההוא, כגון שלא ישן כלילה ההוא כלל, או לן בכסותו ובאזורו ובמצנפתו, או אם לא הותר מנעליו וכיוצא בו. והטעם הוא, לפי שלא נתקנו אלא על מנהגו של עולם, ולא על כל אדם ואדם בפרטות. ועוד כי כולם יש בהם רמז אל דברים עליונים, ואין ראוי לבטלם. חוץ מעל נטילת ידיים, ואשר יצר, אם לא ישן כלל כלילה, או אם לא הוצרך לנקביו כלל. עכ"ל. מובא בשע"ת (סימן מז סק"ב). וכן מובא בשע"כ (ענין ברכת השחר ד"ה כל הח"י ברכות) וז"ל: כל הח"י ברכות שיש מן ענטי" עד סוף ברכת התורה, כולן חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום, אע"פ שלא נתחייב הוא בהם, לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים, ואין לבטלם אפילו אם האדם לא ישן כלילה, או אם לא הסיר מצנפתו או בגדיו או סודרו או מנעליו וכיוצא בזה, צריך לברכן בכל יום כולן, אע"פ שלא נתחייב בהם, לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, וכו', וגם חוץ מברכת ענטי" ומברכת אשר יצר, ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לברך עליהם. עכ"ל.

הרי בפע"ח הביא ב' טעמים לדבר, הראשון לפי שלא נתקנו אלא על מנהגו של עולם, ולא על כל אדם ואדם בפרטות. והוא דבריו הרמ"א בשו"ע שם. וטעם השני עפ"י סוד, כי כולם יש בהם רמז אל דברים עליונים, ואין ראוי לבטלם. וביאר מרן הרש"ש ז"ל (נהר שלום דף כ' סוף ע"א) והם להמשיך מוחין לפרצופי העולמות העליונים. עכ"כ. ובשע"כ עירבב ב' הטעמים יחד, מתחילה כתב לפי שכולם הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים, ואח"כ כתב לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו. וכבר נתקשה בזה ה'דברי שלום' (דף סז ע"ד) עיי"ש מה שיישב. ומדברי הפע"ח מתיישב שהם ב' טעמים נפרדים.

מה שהוציא מרן האריז"ל ב' הברכות 'על נטילת ידיים' ואשר יצר' מהכלל. ביאר ה'דברי שלום' (דף סח ע"ב) שהם לא נתקנו על מנהגו של עולם, והראיה דכל הברכות נאמרו פעם אחד בכל יום ודיו, ואף דבשאר היום יכול לבא לידי חוב ברכות אלו מ"מ אין לברך, אבל ב' ברכות אלו החיוב מוטל בכל פעם שאין ידיו נקיות או שעושה צרכיו שיברך אפילו עד מאה פעמים, והטעם הוא דשאר ברכות די בפעם אחד יען דאינו אלא שבח והודאה להקב"ה שברא אחד כל אלו הענינים לצורך מנהגו של עולם, שבלא"ה אין קיום לעולם, ואם כן די בפעם אחד שהוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, אבל ב' ברכות אלו אינם מענין זה. עיי"ש.

דעת רבינו

רבינו ב'שולחן הטהור' (סימן מז ס"ח) כתב וזה לשונו: כל הברכות אלו [של ברכת השחר] אפילו לא נתחייב בהן, אומרים על סדר העולם, אפילו לא ישן כלל כל הלילה וישן ביום שקודם אומר כל הברכות. אבל אם לא ישן אף ביום שקודם, יש להסתפק בברכות 'אלהי נשמה' ו'המעביר שינה', אף על פי כן מדברי מרן [האריז"ל] נראה לאומרו ואין לשנות, והכי נהוג. עכ"ל.

ונבאר דבריו הקדושים: 'כל הברכות אלו' [של ברכת השחר] אפילו לא נתחייב בהן, אומרים על סדר העולם. והוא כדברי הרמ"א, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכדעת מרן האריז"ל, שלא נתקנו אלא על מנהגו של עולם, ולא על כל אדם ואדם בפרטות.

'אפילו לא ישן כלל כל הלילה וישן ביום שקודם אומר כל הברכות'. היינו אפילו ברכת 'אלהי נשמה' ו'המעביר שינה', דכיון שישן ביום שקודם לכו"ע נתחייב גם בברכות אלו, ואפשר שכוונתו ממה שהביא הב"י (סימן רלא) בשם האגור (סימן ג) בשם רבינו יהודה משפיר"א שכאשר נעור משנתו של שינת היום צריך לברך 'אלהי נשמה'. וכן כתוב בשבלי הלקט (סו"ס ב) בשם רבינו שמחה וה"ר אביגדור הכהן. ע"כ. ואעפ"י שסיים הב"י דלא נהגו כן, ראה בביאור הלכה (סימן נב ד"ה ומ"מ) שמסתמך עליהם בעת הצורך, וכן נראה סברת רבינו שבצירוף שינת יום קודם לכו"ע יתחייב בברכות אלו, כדלהלן.

'אבל אם לא ישן אף ביום שקודם, יש להסתפק בברכות 'אלהי נשמה' ו'המעביר שינה'. מה שמסתפק בזה, כיון דיש אומרים שאינו מברך ברכת 'אלהי נשמה' ו'המעביר שינה', כדעת הא"ר (סימן מז סק"ב) ועטרת זקנים (שם סק"ג), וטעמו כתב הפמ"ג (שם א"א סק"ב) ובשע"ת (שם סק"ז) דאפילו לשיטת הרמ"א דברכות השחר על מנהגו של עולם מברך אפילו הוא עצמו לא נהנה, נשתנו ברכות אלו שנוסחתם פרטית על עצמו, ע"ש.

'אף על פי כן מדברי מרן [האריז"ל] נראה לאומרו ואין לשנות, והכי נהוג.' כן הוא דעת החיד"א בברכ"י (סימן מז סק"ב) והשע"ת (שם סק"ז) בשם הפע"ח הנ"ל, והערך השלחן (שם ס"ג), בא"ח (פ' ברכה אות ג) כף החיים (סקמ"ט), וטעמם דעל פי קבלת מרן האריז"ל והרמ"א שעל מנהגו של עולם מברך, לכן אף אם לא ישן מברך אותן.

ויש להוסיף מש"כ רבינו בשו"ט (סימן ד ס"י) 'אם נעור כל הלילה מברך קודם התפלה, אחר שעשה צרכיו, על נטילת ידיים'. והוא הדין ב'אשר יצר'. והוא כדעת מרן האריז"ל דאין לברך ברכות אלו אם לא נתחייב בהם, ולכן דוקא אחר עשיית צרכיו מברך. ואפילו לדעת הרמ"א (שם ס"ג) שנוטל בלא ברכה, כבר כתבו האחרונים מובא במש"ב (שם סק"ל) דנכון לעשות לכתחילה במי שניעור כל הלילה כגון כליל שבועות, יעשה צרכיו או יטיל מים וישפשף, שאז לכו"ע יתחייב לברך ויברך ענטי" ואשר יצר.

